Anton Cehov

Desființarea literaturii și a medicinei

Oricine a studiat, chiar și superficial, istoria literaturii nu se poate să nu fi remarcat proporția considerabilă de scriitori proveniți din rândul medicilor. Cehov poate că este cel mai cunoscut doctor care și-a câștigat o faimă literară, dar pe lângă el stau la loc de cinste Bulgakov, Rabelais, Schiller, Keats, pentru a ne limita la numele cu un statut clasic.

În opinia lui William Somerset Maugham, la rândul lui un scriitor absolvent de medicină, cu cel puțin un roman notabil, „nu există o educație mai bună pentru meseria de scriitor decât a-ți petrece timpul lucrând ca doctor."

Multă vreme m-am întrebat care poate fi motivul pentru această legătură destul de solidă între cele două ocupații, fără a mai vorbi de interesul pe care mulți doctori îl acordau preocupărilor culturale.

Unul dintre răspunsurile plauzibile pe care le-am întâlnit privește arta povestirii. Boala fiecărui om reprezintă o poveste, care începe de regulă cu simptomele și se continuă cu un diagnostic și un tratament, cu un final fericit sau nu. Drept pentru care medicii buni, confruntați zilnic cu zeci de povești, încep să dobândească un fler, nu numai pentru soluții terapeutice, dar și pentru povestirea cu miez. Cel puțin așa explica un cunoscut neurolog moscovit, care a studiat alături de Cehov, parte din succesul dramaturgului rus.

Nu mă îndoiesc că expunerea repetată la povești, fie ele și medicale, trezește și hrănește un talent narativ, dar cumva ceea ce transpare în marea literatură, din care scriitorii mai sus-amintiți fac indubitabil parte, e ceva mai profund decât o anumită tehnică artistică. Din acest punct de vedere, cred că doctorii-scriitori sunt interesanți și valoroși printr-o imagine pe cât de complexă pe atât de realistă a naturii umane. Cu alte cuvinte, ceea ce face orice literatură, nu doar cea semnată de medici, să fie cu adevărat mare nu e un anumit stil, oricât ar fi el de strălucitor și atrăgător, ci înfățișarea unei perspective foarte convingătoare asupra omului. În acest sens, de pildă, Aristotel, fiul unui medic antic, susținea într-un pasaj, pe bună dreptate celebru, că „poezia (prin care el înțelegea literatura) este mai adevărată și mai

Cred că un scriitor se poate rata iremediabil, se poate compromite cu ușurința cea mai fantastică. E puternic, ca orice artist. Dar nu e mai puțin fragil, bunăoară, decât civilizația însăși. E în permanentă primejdie de a se depersonaliza, de a reintra în rândurile mânuitorilor de condei. Depersonalizarea, acesta-i pericolul de moarte. Nu cantitatea, nu succesul, nici chiar desăvârșirea stilistică ori narativă, important e să fi spus ce avea de spus, tot ce avea de spus, să se fi luptat cu el însuși, cu «întâmplările», important e a nu sfârși copleșit de regrete, melancolie și căință.

În artă fățărnicia e o nenorocire și o cale sigură spre eșec și ridicol. E, de altfel, o iluzie, «nu ține»: nu există operație mai radiografică, mai dezvăluitoare de adevăr decât arta. Fariseismul în artă e o himeră, poate dura doar câteva clipe, pe urmă arta – adevărat județ de Apoi – dă totul pe față, fără milă și cruțare.

Una dintre obligațiile principale ce incumbă criticul este de a depista imediat sinceritatea ori artificialitatea operei analizate.

Când stăpânește sinceritatea:
autorul: beat de osteneală și fericire
criticul: fericit de înțelegere și admirație.

PĂRINTELE NICOLAE STEINHARDT

serioasă decât istoria", deoarece se ocupă de adevărurile universale privind natura umană, încercând să explice de ce s-au întâmplat lucrurile într-un anume fel.

Pe de altă parte, medicii au un acces privilegiat la om, deoarece îl văd de cele mai multe ori dezgolit de tot fardul sufletesc, pe care fiecare dintre noi îl așază pentru a-și construi imaginea publică. În fața doctorului, oamenii apar de regulă cu durerile, cu fricile, cu disperările, cu neputințele lor inevitabil umane, pe care altfel încearcă pe cât mai mult posibil să le camufleze. „Un medic are parte de zile și ceasuri groaznice..., iar aceste zile și ceasuri groaznice de care vorbesc li se întâmplă numai doctorilor", scria Cehov. Dacă ar fi vorba cu predilecție de căderile oamenilor, atunci fără îndoială că literatura scrisă de medici nu ar fi altceva decât un breviar nihilist al mizeriei umane. Doar că în marea literatură (spre deosebire de cea modern-contemporană), omul nu apare doar ca o ființă damnată, ci și ca persoană făcută după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, sau la păgânii cumsecade, în cineva capabil să depășească constrângerile firii materiale și să se ridice deasupra condiției sale prin virtuți. Altfel spus, medicul nu vede doar partea întunecată a antropologiei, ci i se înfățișează, dacă are ochi să vadă, și momentele de candoare, speranță și lumină divină.

Dar medicina pune umărul la gloria literară prin însăși metoda sa de lucru. Sau cel puțin asta făcea pe timpuri. Comentatorii operei lui Aristotel au remarcat, de pildă, abundența trimiterilor la arta doctorului din scrierile sale practice. Referințele nu sunt nici pe departe întâmplătoare, ci au de-a face cu o preocupare mai profundă pentru statutul științei morale. Pe scurt, pentru Stagirit, spre deosebire de Platon, idealul sau modelul eticii nu trebuie să fie exactitatea matematică, deoarece însăși natura subiectului respinge o asemenea abordare. Dimpotrivă, conform

Mihail Bulgakov

lui Aristotel, prototipul pe care ar trebui să îl urmeze morala este acela al medicinei unde nu există măsuri absolute, ci totul trebuie calibrat în funcție de arta aproximării, totul având timpul și locul său. Medicul bun, ca și scriitorul înzestrat, nu este în mod exclusiv un bun cunoscător al naturii umane sau al teoriei, ci se distinge prin aplicarea cunoașterii sale în situații individuale și în probleme practice. Ceea ce numim „bine", susținea Aristotel, nu se prezintă ca o formă universală, aceeași pentru toți, ci se oferă în tot atâtea forme pe câte activități sunt. În limbaj teologic am putea spune că medicina și literatura în cele mai bune exemple ale lor ilustrează splendid echilibrul dintre natură și persoană. Sau, în limbaj poetic, ele „nu strivesc corola de minuni a lumii".

Însă medicina, ca și literatura, a încetat de ceva vreme să mai îmbogățească sau măcar să păstreze ceva din această delicatețe și suplețe teoretică. Iar pricina trebuie căutată în distrugerea antropologiei tradiționale și înlocuirea ei cu un model procustian, mecanicist, în care omul este văzut drept un automat. De pildă, în vremuri nu chiar atât de îndepărtate, o vizită la doctor însemna o examinare foarte personală, față în față, care uneori putea lua forma unor întrebări și investigații ce țineau chiar de latura sufletească. În zilele noastre, accentul pică aproape exclusiv pe analize și pe un tratament standard, definit de un protocol prealabil, care ignoră, dacă nu calcă în picioare, diferențele individuale. Persoana umană, atât ca pacient cât și ca medic, devine o ipoteză nenecesară, în locul lor putând sta la fel de bine și o inteligență artificială, ceea ce probabil se va și întâmpla în curând.

„Evoluția" spre automatizare, totuși, nu va duce la un salt calitativ, ci va grăbi dispariția medicinei, la fel cum a dus în mare parte la dispariția literaturii, încă dinainte de progresele tehnologice, deoarece ele nu sunt altceva decât consecințele necesare ale „desființării omului". Odată ce am renunțat la imaginea omului creat de Dumnezeu, nu putem sfârși decât în iadul computerelor. Din acest motiv e tot mai greu, deși nu imposibil, să găsești în zilele noastre un roman bun. Sau un doctor bun. ■

Ninel Ganea

„Dumnezeu dragoste este" 1 Ioan 4:8

FAMILIA ORTODOXĂ

iunie
nr. 6 (197) / 2025

JORDAN B. PETERSON

Bărbatul care poate muta munții din loc

DE VORBĂ CU MONAHIA DOROTEIA DE LA MĂNĂSTIREA ÎNĂLȚĂRII DOMNULUI, ELEON, IERUSALIM

Fără Dumnezeu nu treci nici pragul ușii

DE VORBĂ CU PĂRINTELE CEZAR AXINTE, UNUL DINTRE FONDATORI ȘCOLII „SFINȚII MARȚIRI BRÂNCOVENI" DIN CONSTANȚA

tema numărului:
JOACA DE-A DUMNEZEU